

GUN HEDLUND-RUTH

Kvinnorörelsens påverkan på lokal politik

*Har kvinnliga politiker
tagit intryck av den nya kvinnorörelsens budskap?
Gun Hedlund-Ruth har studerat kvinnliga
kommunalpolitiker i Örebro och hon visar att speciellt bland
de yngre kvinnorna där, finns
idag en ny militans och en ny medvetenhet
om kvinnoförtrycket*

1970 bildade en grupp kvinnor i Stockholm Grupp 8 efter att ha samlats i en sluten kvinnogrupp under ett par års tid. Demonstrationer anordnades för fri abort, tidskriften *Kvinnobulletinen* kom ut och snart hade den nya kvinnorörelsen startat i Sverige. 1971 bildades kvinnogrupper över hela landet och liksom i de flesta andra västerländska länder uppstod en helt ny social rörelse.¹ Under de femton år som gått sedan kvinnorörelsens uppkomst, har den liksom andra sociala rörelser genomgått stora förändringar och idag ställs ofta frågan om kvinnorörelsen har förlorat sin kraft och är på väg att vittra bort.² En annan fråga är i vilken mån kvinnorörelsen påverkat den offentliga politikens form och innehåll.

Jag kommer i denna artikel att analysera effekterna av den nya kvinnorörelsen i den lokala politiken i en svensk kommun. Inledningsvis gör jag en kort beskrivning av den svenska kvinnorörelsens utveckling och förändring under 70-talet för att sedan ta upp några reflektioner omkring det kommunalpolitiska systemet som hinder för en aktiv kvinnopolitik. Sedan diskuteras några begrepp som jag använt för att förstå kvinnliga politikernas situation på lokal nivå, politikernas attityder gentemot impulser och idéer från kvinnorörelsen och deras politiska

agerande.³ Data som används består av resultat från en studie av kvinnliga politikers villkor och agerande i Örebro kommun. Jag gjorde undersökningen hösten 1981 och våren 1982 och tre metoder användes, enkät till både kvinnliga och manliga politiker, observationer av sammanträden och intervjuer med kvinnliga politiker.⁴

Den nya kvinnorörelsen i Sverige

Kvinnorörelser är inget nytt fenomen som uppstod på 1970-talet. Kvinnoorganisationer vars huvudsakliga mål har varit att kämpa för kvinnors rättigheter har existerat i alla nordiska länder sedan tiden före och efter sekelskiftet.⁵ Under kvinnorörelsens första våg bildades i Sverige Föreningen för gift kvinnas äganderätt 1873, Fredrika Bremer förbundet 1884, och 1902 Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt.⁶

Den gamla kvinnorörelsen tog inte direkt ställning till klassförhållandena i samhället utan förklarade sig "opolitisk" i dessa frågor. Detta ledde till starka angrepp ifrån den socialdemokratiska arbetarrörelsen som bl a kritiserade Fredrika Bremer förbundets borgerliga inriktning.⁷ Mellan krigsperioden och 40- och 50-talen präglade

des av en stilla period, men under 60-talet tog debatten ny fart om könsroller och jämställdhet. Den här vågen av nytt intresse för kvinnans ställning i samhället var intimt knuten till den svenska högkonjunkturen och det stora behovet av gifta kvinnors utträde på arbetsmarknaden.⁸

Den nya kvinnorörelsen som uppstod i början av 70-talet i Sverige var liksom i de övriga nordiska länderna utpräglat kritisk till könsrollsdebatten och jämställdhetsmålsättningen. Det nya med 70-talets kvinnorörelse var fokuseringen på kvinnoförtryck som en specifik förtrycksform, men ändå integrerad i det hierarkiska, kapitalistiska samhället. Utvecklingen i Sverige präglades av att den antikapitalistiska feminismen fick mindre fotfäste än i Danmark och Norge. Grupp 8 blev den viktigaste organisationen i den nyuppkomna kvinnokampen och under första hälften av 70-talet präglades Grupp 8 av en uttalat socialistisk profil.⁹ Grupp 8 bestod av självständiga, lokala grupper och de första åren kännetecknades av en vänsteristisk fas med intensiva diskussioner om feminism kontra marxism och politiska krav som inriktades på kvinnors rätt till arbete och utbyggnad av daghemmen. Arbetarkvinnorna intog under den här fasen en central plats i Grupp 8:s politik. Den här utvecklingen skedde trots att aktivisterna var av medelklass och den påverkades av ett starkt inflytande från den manliga vänstern som inte erkände ett specifikt kvinnoförtryck.¹⁰

Den här första fasen av kvinnorörelsen präglades av direkta och uppseendeväckande aktioner där massmedias bevakning av demonstrationer och ockupationer utgjorde ett viktigt inslag. Men massmedia bidrog också till att sprida bilder av "åttorna" som militanta, manshatande och extrema kvinnokämpar. Under senare hälften av 70-talet förändrades Grupp 8:s ideologiska inriktning från socialism till socialistisk feminism; frågor som främst berört kvinnliga lönearbetares situation på arbetsmarknaden fick inte längre samma utrymme och psykologiska och sexuella frågor började tas upp. Under den här perioden upphörde försöken att i huvudsak företräda arbetar-

klassens kvinnor och åtföljdes av ett erkännande av att rörelsens bas var kvinnor ur mellanskikten.¹¹ Under samma period, senare hälften av 70-talet, började en rad självständiga kvinnogrupper att bildas över hela landet. Den här andra fasen, kvinno-kulturfasen, präglades av specialisering av aktiviteterna och en reaktion mot vänsterismen; kvinnors erfarenheter och historia synliggjordes nu och ett närmande skedde till icke-socialistiska kvinnoorganisationer.¹² Under denna period manifesterades kvinnorörelsens motkultur genom flera nya tidskrifter, kvinnokurser och kvinnoläger, misshandelsjourer och kvinnohus, kvinno-forskning vid universiteten, stora kvinno-festivaler, kvinnobokhandlar och kvinno-centra.¹³

Under 80-talet har en fortsatt specialisering skett, exempel är musik, litteratur, teater- och konstskapande, självförsvar, kroppsmedvetande, fredsrörelsen, Kvinnors Byggforum, Kvinnouniversitetet, Radio Ellen och en kvinnofolk-högskola. Samtidigt bildar 70-talets aktivister ett helt nytt nätverk av kontakter mellan kvinnor.¹⁴ De stora kvinnokulturfestivalernas tid tycks vara förbi och många kvinnor som saknat utåtriktade, aktionspräglade aktiviteter har engagerat sig i den feministiska fredsrörelsen. För kvinnor som på vissa orter känt tveksamhet inför lesbisk dominans eller stridigheter inom kvinnorörelsen har fredsrörelsen inneburit en samlande kraft där större grupper av kvinnor kan mobiliseras.¹⁵

Något helt nytt har uppstått under mitten av 80-talet, som manifesterades i idé- och handelsmässan "Kvinnor kan" i Göteborg 1984. Mässans syfte var att stimulera kvinnligt företagande och den blev en klar succé; 30 000 besökare kom från hela landet under tre dagar. "Kvinnor kan" planerar nu nya mässor och nätverk och kvinnorörelsen i Sverige tycks gå mot en tredje våg av uppsving för en borgerlig kvinnorörelse som hämtat inspiration från 70-talets kvinnorörelse.¹⁶

Fredrika Bremer-förbundet som ursprungligen var en kvinnosaksorganisation och som organiserar kvinnor ur de högre

samhällsskikten intog en avvaktande hållning till den nya kvinnorörelsens militans i början av 70-talet. Eftersom förbundet också är öppet för män präglades dess uttalanden av en stor försiktighet om mansdominans för att inte stöta bort manliga sympatisörer och kvinnor i lokalorganisationerna.¹⁷ Liksom *Kvinnobulletinen* intagit en avantgardistisk roll under kvinnokulturfasen i förhållande till många av Grupp 8:s lokalorganisationer har Fredrika Bremerförbundets tidskrift *Hertha* präglats av en alltmer uttalat feministisk linje, där kvinnoförtryck och mansdominans behandlats öppet och där det gamla könsrollsperspektivet övergetts.¹⁸

Den offentliga politiken

Den nya kvinnorörelsen i Sverige har inte växt sig lika stark som i Norge och Danmark. En förklaring tycks vara att till skillnad från de övriga nordiska länderna har det socialdemokratiska kvinnoförbundet stått starkt medan flera partiers kvinnoorganisationer lades ned i Danmark i jämställdhetens namn i slutet av 60-talet. Jämställdhetspolitiken från statsmakternas sida var under 70-talet mycket mer aktiv och initiativrik i Sverige än i Norge och Danmark, vilket kan ha medfört att den svenska kvinnorörelsen förlorade initiativ och delvis inlemmades i det offentliga jämställdhetsarbetet.¹⁹ I Norge har en speciell öppenhet funnits gentemot det politiska systemet som ett forum för att driva kvinnokrav.²⁰ Organiseringen av ändringen av vallistorna inför den sk kvinnokuppen i Norge vid kommunalvalet 1971 samlade en bred front av kvinnor med aktivt deltagande av delar av den nya kvinnorörelsen.²¹ I Sverige har den nya kvinnorörelsen intagit en mer skeptisk hållning till det politiska systemet. De kvinnor ur kvinnorörelsen som gått in i politiken har främst gjort det som medlemmar i VPK (Vänsterpartiet kommunisterna) där Grupp 8-medlemmar blivit aktiva samt i det lokala Stockholms-partiet och det nybildade Miljöpartiet. Under 80-talet tycks vi kunna se ett närmande mellan kvinnor inom och ut-

anför det politiska systemet, mellan 70-talets socialistiska kvinnoaktivister och äldre kvinnosakskvinnor.

Kvinnorörelsens slagord "det privata är politiskt" synliggjorde en rad tabufrågor som tidigare hänförts till privatlivet: hustrumisshandel, incest, sexuella problem, kvinnors neuroser, missbruk och mycket annat. De krav som framfördes var inte riktade direkt mot det politiska systemet utan handlade om en förändring av det dagliga livet. Meningen var att synliggöra att problemen hade sitt ursprung i det patriarkala samhällets organisering och inte borde ses som ett resultat av enskilda kvinnors misslyckanden. En stor del av de här frågorna har under 80-talet politiserats och blivit föremål för debatt och beslut på den offentliga politikens arena.²²

70-talets kvinnorörelse tycks ha blivit reformistisk medan kvinnosaksorganisationen Fredrika Bremerförbundet och Socialdemokratiska kvinnoförbundet radikaliserats i en mer feministisk riktning. Men rörelsen, den nya synen på kvinnor som en politisk intressegrupp, har inte upphört utan ändrat karaktär.

Det politiska systemet — hinder för kvinnopolitik

Det svenska valsystemet innebär att väljarna röstar på partier och att partierna nästan helt kontrollerar nomineringarna, medan det i de övriga nordiska länderna finns olika grad av möjligheter till personval.²³ Personval tenderar att gynna kvinnliga kandidater; de kvinnliga väljarna kan då utan att vara medlemmar i ett parti påverka listorna. Mansdominansen inom nomineringsprocessen befästs genom att de "seniorer" som är aktiva ofta är män och att de kvalifikationskriterier som brukas till ledande positioner överensstämmer med mäns yrkeserfarenheter.²⁴ Även om partierna idag har ett starkt tryck på sig att öka kvinnorepresentationen, så bör det inte vara för många kvinnor, inte vilka kvinnor som helst och inte på vilka poster som helst.²⁵

Det politiska systemet karaktäriseras av

en hierarkisk struktur och kvinnorna återfinns i allmänhet på botten av makthierarkin. Rekryteringsprocessen till de centrala politiska posterna är inte öppen och kravet att inför väljarna visa upp hög kvinnorepresentation förlorar i vikt här.²⁶ Att vara ledamot i kommunstyrelsen, gruppledare eller ordförande i facknämnderna är viktiga poster som ger direktkontakt med tjänstemännen och större insyn i hur de politiska besluten förbereds.

Partigrupperna är basen för verksamheten inom kommunalpolitiken och i många partigrupper sitter en ensam kvinna eller ett par kvinnliga ledamöter. Den institutionaliserade och legitima politiska konflikten är konflikten mellan partierna och eventuella kvinnofrågor bör underordnas denna. Kravet på partiloyalitet är starkt och förhandlingar och kompromisser mellan partierna sköts av partigruppernas ledare, vilka oftast är manliga politiker.

Den alltmer komplicerade beslutsprocessen inom en växande förvaltningsapparat och politikernas beroende av experterna, de i huvudsak manliga chefstjänstemännen, är ytterligare faktorer som försvårar genomförandet av en kvinnopolitik. De kvinnliga politikerna som kommit in i kommunalpoli-

tiken är nybörjare och har ofta svårt att hävda sig innan de lärt sig spelets regler. Att hävda ett kvinnoperspektiv gentemot en chefstjänsteman med expert-status kan särskilt i de tekniska nämnderna vara mycket svårt.

Kvinnors intressen

För att lättare kunna analysera de kvinnliga politikernas förhållningssätt till kvinnors roll i politiken skall jag presentera en figur som fångar upp några olika synsätt. Tre olika perspektiv kan urskiljas som här kallas komplementärt, omsorgs- och intressegruppsperspektiv. Att definiera kvinnors intressen för oss in i ett område av olösta frågor som kan hänföras till kvinnors ambivalenta situation i manssamhället.²⁷ Kvinnors omsorgsansvar gör att vi kan tala om kvinnors intressen dels när det gäller den offentliga och den privata reproduktionen och dels intresse av att förbättra kvinnors villkor som kvinnor.²⁸ En annan fråga gäller i vilken grad kvinnors intressen kan hävdas i en anda av harmoni eller konflikt. De olika perspektiven kan åskådliggöras i följande figur:

Perspektiv på kvinnors intressen

A	B	C
<i>Komplementärt</i>	<i>Omsorg</i>	<i>Intressegrupp</i>
Kvinnors intressen är av intresse för hela mänskligheten	Omsorgsintressen, barns och svaga gruppers intressen står i kontrast till teknisk – ekonomiska intressen (kvinnokultur)	Kvinnors intressen som grupp står i konflikt med mäns intressen (könskonflikt)
Harmoni		Konflikt

Olika perspektiv

Det *komplementära perspektivet* bygger på tanken att kvinnors erfarenhet och kunskaper kan komplettera männens. Kvinnorna har speciella resurser och kan tillföra kunskaper på de områden där de är experter som i sociala- handikapp- skol- och barnomsorgsfrågor. Inom den här traditionen är idén om *harmoni* dominerande. Kvinnor och män bör samarbeta för bättre villkor för alla människor. Att förbättra socialpolitiken och barnomsorgen är naturligtvis av intresse för kvinnor som är huvudansvariga för omsorgsarbetet. Kvinnornas snabba inträde i politiken i de nordiska länderna kan delvis ses som en utveckling av välfärdsstaten. Allteftersom kvinnors ansvarsområden blivit överförda till den offentliga sfären har kvinnors kunskaper på dessa områden bli-

vit viktiga. I sin roll som experter och som representanter kan de kvinnliga politikerna komma i konflikt med männen, men i dessa konflikter representerar de andra grupperns intressen (*omsorgsperspektivet*).

Intressegruppsperspektivet har som utgångspunkt att endast kvinnor kan representera kvinnors intressen och dessa står i konflikt med mäns intressen. Här gäller det inte att kvinnliga politiker representerar svaga grupper i största allmänhet utan att politiska beslut skall gynna kvinnor som intressegrupp. Här betonas konfliktaspekten mellan könen, mäns och kvinnors intressen står emot varandra.

Den här uppdelningen i tre synsätt betyder inte att de tillämpade på verkligheten utesluter varandra eller står i kontrast till varandra. Poängen är att de ger oss en bild av olika perspektiv på kvinnors roll och

Från Riksdagens kök. Kvinnohistoriska samlingarna, Göteborgs universitetsbibliotek.

position i politiken. Intressegruppsperspektivet finner vi inom kvinnorörelsens radikala ideologi med målet "kvinnors frigörelse." Det komplementära perspektivet fanns uttalat i 50-talets tidiga könsrollstradition. Omsorgsperspektivet kan vi återfinna inom kvinnokulturdebatten, här finns vissa könsmotsättningar i värderingarna av vad som är viktigt.

De kvinnliga politikerna är fångade mellan de här perspektiven och deras försvarare. I sin roll som partipolitiker delar en kvinnlig ledamot värderingar och ideologi med sina manliga kolleger och möter förväntningar som kan härledas ur det komplementära perspektivet. Å andra sidan kan de kvinnliga politikerna inte undvika impulser och idéer från kvinnorörelsen med klara förväntningar på att representera kvinnor som intressegrupp. Den här situationen av konfliktfyllda förväntningar och krav på lojalitet från olika håll är typisk för de kvinnliga politikernas situation, en återupprepning av kvinnors ambivalens i samhället i övrigt.

Den här mellanpositionen med lojaliteter som står i konflikt med varandra utgör en grundläggande karaktäristik av kvinnors situation inom det politiska systemet. I förståelsen av de kvinnliga kommunalpolitikerna i vårt material är det en viktig utgångspunkt.

En studie av en svensk kommun

Hösten 1981 och våren 1982 gjorde jag en undersökning i Örebro kommun av kommunalpolitikernas representationsvillkor, åsikter och agerande med speciell inriktning på de kvinnliga politikernas situation i ett mansdominerat politiskt system.

I denna artikel ska jag presentera data dels från en enkät till samtliga kvinnliga ledamöter (139 personer) och intervjusvar från trettio kvinnliga politiker från fyra partier. De intervjuade kvinnorna representerar olika åldrar och positioner, allt ifrån kommunalråd till ledamöter i lokala, rådgivande nämnder. Eftersom syftet med undersökningen var att studera hur mansdominansen uttrycks i det politiska systemet

är urvalet av intervjupersoner riktat, hälften av de intervjuade kvinnorna hade i enkäten uppgivit att de själva eller någon annan kvinna upplevt diskriminering eller särbehandling som kvinnor i det politiska arbetet. Vi kan alltså anta att den här gruppen kvinnor uttrycker ett något större kvinnomedvetande än den totala gruppen kvinnliga ledamöter.

Örebro kommun hade vid undersökningstillfället socialdemokratisk majoritet och kvinnorepresentationen är något högre än riksgenomsnittet med 39 procent kvinnor i fullmäktige, 10 kvinnor och 14 män i kommunstyrelse med utskott och tre kvinnliga kommunalråd på två heltidstjänster.²⁹ Örebro kommun är strukturellt sett en "kvinnovänlig" kommun med stor offentlig sektor, tillgång till utbildningar och väl utbyggd barnomsorg.³⁰

Den lokala kvinnorörelsen karaktäriserades bl a av att Fredrika Bremer-organisationen var passiv och liten. I mitten av 70-talet fanns en Grupp 8-grupp som lades ned efter några år p g a politiska stridigheter mellan kvinnor ur olika socialistiska grupper.³¹ 1977 bildades en kvinnoförening som drev ett kvinnobokcafé, Halva Himlen. Föreningen hade som mest ett 60-tal medlemmar och hade en klar feministisk linje i sin verksamhet. I slutet av 70-talet var verksamheten mycket aktiv med medvetandehöjande grupper, studiecirklar, demonstrationer, offentliga möten och 8 mars-firande. Trots att föreningen hade en icke-socialistisk plattform var majoriteten av aktivisterna knutna till vänstern, några medlemmar tillhörde dock borgerliga partier. Kvinnorna som startade Halva Himlen undvek medvetet att fastna i det "politiska käbbel" som präglade kvinnorörelsens målsättningsdiskussioner i början av 70-talet och föreningens målsättning var mycket allmänt hållen.³² Politiker från socialdemokraterna och Vpk medverkade som talare vid 8 mars-möten och båda partierna ställde upp som medarrangörer.

Förhållandena i Örebro kan beskrivas som relativt öppna mellan de yngre socialdemokratiska kvinnorna, Vpk:s fullmäktigeledamot som varit aktiv i Grupp 8 och

Halva Himlens medlemmar. Ytterligare en kvinnogrupp bildades i Örebro i början av 80-talet, "Kvinnor mot krisen", en liten kvinnogrupp med större inriktning på direkta politiska aktioner än Halva Himlen. En lokal förening av Kvinnor för fred hade också bildats vid undersökningstillfället och haft sin första stora demonstration med deltagande av en del kvinnliga politiker. Ett antal kvinnor ur centerpartiet och socialdemokraterna hade dessutom kommit i kontakt med kvinnor ur kvinnorörelsen i Folkkampanjen mot kärnkraft som var aktiv inför folkomröstningen 1979.

De kvinnliga politikerna

Vilken grupp i samhället representerar du i första hand som politiker? Denna fråga ställdes i början av intervjun till de 30 kvinnliga ledamöterna för att de inte skulle påverkas av de avslutande frågorna som berörde kvinnorörelsen och kvinnors roll i politiken. Syftet var att få fram spontana svar på hur de definierade sin representationsroll. En tredjedel av kvinnorna nämner uttryckligen att de representerar kvinnor i första hand och då främst kvinnor som mödrar. Rita och Marie beskriver sin roll så här:

Jag representerar en rätt vanlig typ av kvinna. Ensam med barn, jobbar inom sjukvården.

Jag representerar en vanlig gift, småbarnsmamma. Just att vara kvinna och mamma är viktigt. Det är en grupp som är dåligt representerad i politiken.

Det är främst utifrån sin roll som omsorgsansvariga som kvinnorna beskriver sin representationsroll. De yngre kvinnorna nämner småbarnsmödrar, medan Marit och Sofie som tillhör mellangenerationen poängterar att barnen och ungdomarna är den "tysta" gruppen i samhället som saknar politisk representation:

Barn och ungdom, det är dom som kommer i kläm i det här samhället.

Ungdomarna. Det är ingen som för deras talan. De kommer ofta till mig med sina problem och jag har särskilt tagit upp frågor som rör barn och ungdom.

De kvinnliga politikernas representationsfokus förändras allteftersom livscykeln förändras. Omsorgsansvaret förskjuts från barn till ungdomar för att så småningom gälla åldringsvård och handikappade. Birgit ser det här som en naturlig ansvarsfördelning mellan olika generationer kvinnor.

När jag var yngre var det barnomsorgen och boendet. (. . .)

Nu vill jag vara med och påverka de gamlas situation och hur de ska bo, inför min egen ålderdom. De yngre kvinnorna får ta hand om barnomsorgen.

Britta och Klara tillhör de kvinnor som tycker sig representera kvinnor som grupp utan att nämna kvinnors omsorgsroll. Britta upplever också hur hon backas upp av andra kvinnor.

Jag skulle aldrig orka om jag inte hade deras stöd. Det här gör jag för alla kvinnors skull.

För Doris och Viola är klassperspektivet viktigt, det är arbetarklassens kvinnor och kvinnorna i Kommunalarbetarförbundet som de företräder i första hand.

Kvinnor, arbetarklassens kvinnor. Jag vill att dom ska få det bättre och behandlas som första klassens människor.

Barnfamiljer, ensamstående föräldrar, invandrare och handikappade är andra grupper som nämns och där kvinnorna anser sig representera svaga gruppers intressen i politiken. Åtta kvinnor av de trettio intervjuade menar att de representerar väljarna i stort, men flera nämner i andra hand barn, ungdomar eller sitt kvinnoförbund. Gerd upplever förväntningar att hon inte bör representera några särintressen och känner sig osäker på vad som är hennes roll:

Nej, jag tycker att jag representerar alla väljare i stort. (. . .)

Som kvinna tänker man ju på kvinnofrågor, det gör man spontant.

Men samtidigt ska man ju tänka på alla kategorier.

Den här ambivalensen delar Gerd med flera andra kvinnor, de tycker sig representera kvinnor och mammor, men är osäkra på om det är rätt och säger då att de företräder alla väljare.

Det är alltså utifrån ett komplementärt- och ett omsorgsperspektiv som majoriteten av de kvinnliga politikerna definierar sin representationsroll.

Kvinnokrav i politiken

Vi skall nu övergå till att beskriva hur de kvinnliga politikerna ser på kvinnors intressen i politiken. Enkätresultaten visar att 78 procent av alla kvinnliga politiker (139 personer) anser att kvinnliga politiker representerar kvinnliga väljares intressen bättre än manliga politiker. Alla intervjuade anser att det är viktigt att kvinnor deltar i de politiska besluten. Hälften betonar att det är en demokratifråga, en medborgerlig rättighet för kvinnor som grupp att vara representerade. "Vi utgör hälften av befolkningen" är ett vanligt uttryck i de här svaren. Lotta är en av dem som betonar att det också är en medborgerlig skyldighet att ta ansvar.

Ja. Alla människor ska ha samma ansvar för vårt samhälle.

Det är en skyldighet och en rättighet.

Två tredjedelar av kvinnorna säger i intervjuerna att kvinnor har något särskilt att tillföra de politiska besluten. Det som kvinnor kan tillföra är kunskaper och erfarenheter som männen inte har. Britta menar att kvinnornas perspektiv krävs för att inte manliga åsikter skall ses som allmängiltiga:

Besluten får inte bara vara mansdominerade. Alla fabriker, allting är byggt för män. Vi blir förslitna, våra kroppar klarar inte miljön. Vi måste hjälpas åt här.

Det är klara generationsskillnader mellan kvinnorna när det gäller tanken på i vad mån de manliga och kvinnliga synsätten kan mötas i en dialog. De äldre kvinnornas åsikter faller in i harmoniperspektivet, för dem är det både kvinnor och män som får ett bättre samhälle med flera kvinnor i politiken. Besluten fattas i samförstånd där man lyssnar till varandras åsikter, och de frågor som förs fram är mänskliga problem. Eva representerar den här gruppen:

Ja, självklart. Det är orimligt att bara den ena parten ska fatta beslut. Det är ju ganska själv-

*Amatörfoto från maktens korridorer.
Kvinnohistoriska samlingarna.*

klart, kvinnors erfarenheter, åsikter och innehåll i kvinnors upplevelser är viktig som grund för att lösa våra gemensamma behov.

Bland de yngre kvinnorna är det flera som intar en hållning där det inte bara gäller att komplettera utan också att bryta den existerande mansdominansen. Louise och Rita ser intressekonflikter mellan de olika erfarenhetsvärldarna, de tvivlar på Evas åsikt om "gemensamma behov" och uttrycker sig mera radikalt:

Ja, vi har inte kommit så långt ännu att könen kommit varandra nära. (. . .) När jag var med i SSU tyckte jag att kvinnoförbundet var fjantigt. Men nu har jag ändrat åsikt och tycker att det behövs för att bevaka kvinnors intressen. Karlarna dominerar i politiken, de tjejer som kommer in måste vara duktiga tjejer.

Ja, om inte annat så för att hejda alla idiotiska förslag från männen.

För många av kvinnorna (12) är det inte bara en fråga om att kvinnor och män har olika erfarenheter och konkreta kunskaper p g a den könsmissiga arbetsdelningen. Det

är också en fråga om att kvinnors livssammanhang gett upphov till andra värderingar och förhållningssätt till tillvaron. Ester och Anita menar att de kan se tydliga könsskillnader i livssyn:

Ja, därför att jag är klart övertygad om att kvinnor och män har olika syn på livet och samhället.

Ja, vi har genom våra värderingar om vad som är viktigt i livet, vår närhet till vårdande, det levande, en kunskap, en känsla av hur vi vill bygga upp ett konstruktivt samhälle. Ett samhälle som är bra för oss och våra barn.

Vi kan se av Anitas språkbruk (i det andra citatet) att hon påverkats av de tankar om en speciell kvinnokultur som förts fram inom kvinnorörelsens andra fas på 70-talet. Två tredjedelar av de intervjuade kvinnorna anser att kvinnliga politiker faktiskt för fram kvinnospecifika synpunkter i de politiska diskussionerna. Det beskrivs som att kvinnor är mer jordnära, konkreta och praktiska och ser till verkligheten på ett annat sätt än sina manliga kolleger. Särskilt i de tekniska nämnderna och i planerings-sammanhang närmar sig kvinnor problemen utifrån andra utgångspunkter.

Bland de här svaren kan vi finna att tekniskt, ekonomiska intressen står emot ett kvinnokulturellt omsorgsperspektiv. Harriet och Viola beskriver de här motsättningarna så här:

Ja, mera medmänskliga infallsvinklar. Inte så mycket byråkrati och siffergrundande åsikter. Karlarna ser oftast kalkylerande på olika problem, man räknar ut lönsamhet och jämför statistik. Men kvinnorna tittar på samma papper och tänker praktiskt.

Ja, det tycker jag. Dom tänker mer praktiskt, tänker på barnen. Männen tänker mer på bilen.

För kvinnorna som intar harmonisynen finns en tveksamhet inför åsikterna om speciellt kvinnliga synpunkter. Eva återkommer till sin tanke om att besluten fattas gemensamt:

Jag vet inte om det är en bra fråga. Jag är osäker på om det finns speciella kvinnliga synpunkter. Vi bestämmer ju gemensamt. . .

Några av de yngre kvinnorna intar ett tyd-

ligt intressegruppsperspektiv i sina svar. Rita tycker sig se hur mäns och kvinnors intressen står emot varandra:

Ja, det gör det. Se t ex på lokalvården, den ska man spara in på och rationalisera när det ska sparas. Vi kvinnor har varit mer intresserade av att det är kanslisterna som förlorar jobben när man rationaliserar. Datatekniker och manliga tjänstemän avskedas aldrig.

Två kvinnor av de trettio intervjuade anser sig inte ha upplevt att kvinnliga politiker intar några särskilda synpunkter. De här kvinnorna är också negativa till kvinnorörelsen och tanken på könsskillnader i politiken.

Plats för kvinnor?

På frågan om det finns utrymme för kvinnliga politikers synpunkter i de politiska diskussionerna menar 10 kvinnor att utrymme finns, 10 att det inte finns utrymme och 10 att utrymmet förändrats betydligt med tiden. De kvinnor som tycker att det finns plats för kvinnors perspektiv representerar alla nivåer i beslutshierarkin. Det är särskilt kvinnorna i de tekniska nämnderna som tycker att det är svårt att hävda kvinnors åsikter. För flera kvinnor är det svårt att tillämpa harmonisynen i diskussionerna, eftersom männen helt enkelt inte är beredda att lyssna. Kajsa tror inte att det finns särskilt mycket plats för kvinnors synsätt:

Nej, det tror jag inte. Karlarna lyssnar bäst på karlar än så länge.

Det är särskilt svårt att hävda omsorgsperspektivets verklighetsuppfattning som något synligt och konkret, när det måste översättas i siffror och tekniskt språk. Anita och Harriet beskriver svårigheterna:

Det är väldigt svårt att föra dem till torgs. Det är lika svårt för kvinnorna att företräda sina synpunkter som det är för socialförvaltningen vid bostadsplaneringen för där säger ingenjörerna och arkitekterna och de manliga politikerna att formulera era erfarenheter i våra termer först så ska vi lyssna sen. Där har de kvinnliga politikerna svårt att göra sig förstådda eller bli tagna på allvar.

Nja, jag tror inte det. Jag har inget bevismaterial, det finns inga rapporter och siffror som stöder våra åsikter. Det här är något man ibland känner på sig och det håller ju inte som argument. Det är lättare att köra över sånt vid tidspress, våra argument har ju inte samma status.

Att en förändring skett över tid, att det blivit lättare för kvinnliga politiker att hävda sig betonas av 11 kvinnor. De har suttit med i flera perioder och jämför förr och nu. Förändringen beror dels på att kvinnorna blivit fler i de politiska sammanhangen och dels är den en fråga om tydliga generationsskillnader mellan äldre och yngre manliga politiker. Den jämlikare ansvarsfördelningen i många yngre familjer gör att männen stödjer kvinnornas omsorgsargument. Sofie, Britt-Marie och Viola ser de här förändringarna:

På senare år tycker jag att de yngre männen ställt upp helhjärtat. Det är väldigt viktigt med pappaledigheten.

Jag tycker att det får mer utrymme, det beror förstås på att vi blir fler som har såna här synpunkter.

De här förändringarna märks absolut på planeringen. Förr i tiden var det absolut svårare att få dom att lyssna. Killarna har börjat respektera våra åsikter, det har blivit mycket bättre nu.

Särskilda kvinnofrågor?

Ytterligare en fråga ställdes i intervjun som gällde om det finns särskilda områden som är av speciellt intresse för kvinnor i politiken. Den här frågan fungerade som en sammanfattande uppsamlingsfråga och ställdes för att undersöka om de kvinnliga politikerna definierar vissa frågor i intressegruppsperspektiv. 18 kvinnor svarade "ja" på frågan. Att omsorgsfrågor och kvinnors intressen är intimt sammankopplade med varandra framgår tydligt av svaren. Dels genom att kvinnorna internaliserat sina ansvarsområden till att bli egenintresse, dels genom att förändringar i omsorgspolitik påverkar kvinnors liv högst påtagligt. Barnomsorgen är det tydligaste exemplet men flera kvinnor nämner också förändringarna i äldreomsorgspolitik:

Nu ska vi inte ha så mycket institutionsvård av de äldre längre. Vad kommer det att medföra, här gäller det att vi är vakna. Här finns risker både för dem som behöver vård och dem som ska ställa upp. Vilka är det som ska ställa upp och vad får det kosta?

De områden som uttryckligen nämns som politiska sakfrågor är barnomsorg, boendefrågor, arbetsmarknadsfrågor, handikappfrågor, hemsjukvård, kommunikationer, miljön, skolan och ungdomsarbetslösheten. Här gäller det politiska områden som berör kvinnors liv och som skulle komma i skymundan i politiken om de inte företrädde av de kvinnliga politikerna. Men många av kvinnorna betonar samtidigt att det är en ansvarsfråga, män kan också driva de här frågorna. Katarina och Kajsa ser ändå att det finns vissa prioriteringar eller frågor som inte drivs av män. Kajsa konstaterar med tveksamhet att en fråga om kvinnohus troligen är av speciellt kvinnointresse.

Ja, barnomsorgen och arbetsmarknaden, skolan. Inom de flesta områden har kvinnor intressen att bevaka, det handlar om prioriteringar. Men det jag nämner ligger först.

Egentligen ska det inte finnas särskilda kvinnofrågor. Är förstås lite tveksam när det gäller kvinnohus.

Sju kvinnor svarar bestämt "nej" på frågan om det finns särskilda kvinnofrågor, de betonar att ansvaret bör delas lika för alla områden. Några kvinnor är tveksamma till hur de ska besvara frågan, här finns också en rädsla för att den könsliga arbetsdelningen ska befästas inom politiken. Flera av de 18 kvinnor som svarat "ja" på frågan uttrycker också en tveksamhet inför hur de skall ställa sig. De tillägger att de inte kan bevisa något och att det kanske inte borde vara så att vissa områden är av speciellt kvinnointresse.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att en majoritet av de intervjuade kvinnorna anser att kvinnor har något särskilt att tillföra de politiska diskussionerna, att de kvinnliga politikerna i praktiken också gör detta och att de anser att det finns ett visst utrymme för de här åsikterna. Många, särskilt de yngre och ledamöterna i de tekniska

nämnderna, upplever att det finns en konflikt mellan de osynliga, icke-mätbara erfarenheterna och värderingarna och det tekniskt, ekonomiska effektivitetstänkandet som dominerar i politiken.³³

Kvinnorörelse och kvinnoförtryck

Den nya kvinnorörelsens påverkan på politiken är också en fråga om i vilken mån de kvinnliga politikerna ställer sig positiva till kvinnorörelsen och i vilken mån de tagit intryck av 70-talets krav på synliggörandet av kvinnoförtryck. Majoriteten av de 30 intervjuade kvinnorna är positiva i sina omdömen om kvinnorörelsen och de nämner vikten av att kvinnor får träna upp sin självständighet, att mötesplatser skapas, behovet av kvinnogemenskap och vikten av att det finns fora för artikulerandet av kvinnors intressen. En tredjedel av kvinnorna intar en klart positiv hållning; de tillhör Folkpartiet och Socialdemokraterna, åldersmässigt tillhör de de yngre eller mellangruppen och klassmässigt utgör de mellanskikt.

Britta och Ester visar i sitt språkbruk hur de tagit intryck av kvinnorörelsens idéer, de talar om frigörelse och motsättningar:

Jag tycker att den är ett led i kvinnans frigörelse. Något intressant som kommer längre fram. Jag ser positivt på kvinnorörelsen och hoppas att den kommer på bred front, att kvinnorna själva kan visa vägen hur de vill jobba.

Jag tycker att den är bra även om jag inte håller med om allt. Vi har ju faktiskt motsättningar i samhället som gör att kvinnorna lever ojämnt. Så länge är det viktigt att det finns kvinnor som har kraft att ta itu med det som de tycker är väsentligt.

Bland de här grupperna finns också en förståelse för att den nya kvinnorörelsen i sin roll som avantgarde visat militans och vrede, liksom att en del frågor som drivits varit av intresse för marginella kvinnogrupper. Doris uttrycker sig så här:

Jag är i stort sett positiv till det hela. (...) Ibland slår det faktiskt över. Men det är något som vi också kan se bland de frikyrkliga och de religiösa, det är ju inte bara inom kvinnorörelsen. Det är bra att kvinnor hittar forum att

mötas och ställa krav på. Att det sen blir lite tåligt ibland får vi väl acceptera.

Det är i första hand som politisk kraft utanför det politiska systemet som de kvinnliga politikerna värderar kvinnorörelsen. Nya frågor har politiserats och kvinnor har fått kraft att höja sina röster. Kvinnorörelsen har påverkat den politiska opinionen och partiets kvinnoförbund. Några av de yngre socialdemokratiska kvinnorna vill gärna se mer av både idéer och medlemmar ur kvinnorörelsen i sitt kvinnoförbund. Anna är en av dem:

Jag önskar att det var kvinnor som fanns hos oss. Jag tycker att de står oss nära och att det skulle vara en kvalitetsförbättring om de engagerade sig hos oss. Jag känner flera som är engagerade på vänsterkanten, jag brukar säga till dem att ni behövs hos oss.

Marie berör det Socialdemokratiska kvinnoförbundets dilemma med generations- och klasskillnader. "Tanterna", arbetarklassens kvinnor i medelåldern och äldre, ställer sig ofta främmande inför kvinnorörelsens öppenhet och stridbarhet.³⁴

Jag tror att vi har mycket att lära av kvinnorörelsen inom vårt kvinnoförbund, vi måste finna nya former för vår verksamhet. Men vi får inte heller bli för militanta för snabbt för då försvinner våra tanter som är vår bas. Vi måste gå försiktigt fram.

En tredjedel av kvinnorna är delvis positiva men uttrycker någon form av reservation gentemot militansen inom delar av kvinnorörelsen. Flera av de här kvinnorna tar också upp vikten av att ta hänsyn till mannens roll i kampen för ett bättre samhälle. De negativa omdömen som görs uttrycks i ord som "militans", "extrema, låsta positioner", "isolerade", "konfrontation", "slår över". När de här kvinnorna ställer sig kritiska till militansen inom delar av kvinnorörelsen så tänker de på hur omöjligt det förhållningssättet blir i samarbetet med männen. Politiskt aktiva kvinnor måste som *strategi* skapa alianser med vissa manliga partikamrater och undvika en könspolitisk polarisering.

Jag känner ju till om en del grupper (...) Jag

tror att de tar avstånd från männen. Går jag med i en sån grupp skulle männen i mitt parti eller nämnd gå i försvarsposition, det går inte. Jag upplever kvinnorörelsen som alltför hätsk gentemot männen. Det går inte att vara sån i politiken, istället får man ta mod till sig och ta upp det i sin partiorganisation.

Det är kvinnorörelsens andra fas med en ny bredd på verksamheter som inneburit en öppning gentemot de politiskt aktiva kvinnorna. Kvinnohus för misshandlade kvinnor och fredsrörelsen är den gemensamma nämnare som de flesta ställer sig klart positiva till.

Den tredje gruppen av de intervjuade är skeptiska eller negativa till kvinnorörelsen. Här handlar det inte bara om tveksamhet inför strategier utan också till innehållet i de politiska kraven. Det är det komplementära harmoniperspektivet som återkommer, kvinnorna bör engagera sig för att skapa ett bättre samhälle för både kvinnor och män. Några tycker sig stå utanför hela de-

batten under 70-talet. Några av de få kvinnor som tillhör arbetarklassen bland de intervjuade uttrycker en avvaktande hållning. De har en bakgrund via facklig verksamhet i LO och är präglade av den traditionella socialistiska synen på kvinnoorganisering. Elsa och Birgit uttrycker sin avvaktande hållning på följande sätt:

Jag känner ju att jag står lite utanför det hela. Jag kan ju förstå resonemanget, men jag tycker att vi tappar bort mannen alldeles. Mannen har ju också rättigheter, vi behöver slåss för mannens rättigheter som människa. Vi måste ta med även honom i gemenskapen.

Jag tror ändå att vi ska jobba ihop – jag tycker inte så bra om isolerade grupper.

Kvinnodiskriminering?

Har du upplevt några speciella problem som kvinna i politiken – har du t ex blivit diskriminerad eller åsidosatt? 17 procent av alla kvinnor i kommunen svarade "ja" på

Foto Monica Englund, Kvinnohuset i Köpenhamn.

den här frågan. Ju högre upp i den politiska hierarkin de befinner sig, desto större andel kvinnor har en uttalad upplevelse av diskriminering. Enkätresultaten visar att hälften av kvinnorna i fullmäktige och fyra av tio kvinnor i kommunstyrelsen svarar ”ja” på den här frågan, medan 15 procent av kvinnorna i facknämnderna uppger att de haft svårigheter som kvinna. Bland de intervjuade kvinnorna säger sig 18 av de trettio ha erfarenhet av kvinnoförtryck. Det gäller kvinnor i alla åldrar och från alla partier och rör både direkt och indirekt diskriminering. Sex kvinnor av de 18 beskriver direkt och öppen diskriminering. Rita har upplevt sexuella trakasserier och Marie berättar om det hån hon utsätts för som aktiv kvinnoklubbbist.

Ja, direkta sexuella attacker från en manlig partikamrat.

Ja, jag anser fortfarande att det är förvånansvärt att aktiva män skrattar åt kvinnoklubben. Nästan varje kaffepaus i fullmäktige får man höra skämt och dom säger det för att se oss arga. Löjliga påhopp och skämt om vad ska ni ha klubbarna till.

Ett tydligt inflytande från kvinnorörelsen är att de kvinnliga politikerna definierar olika former av psykologiska sanktioner som förtryck, här finns en medvetenhet om att också mindre synliga mekanismer kan anses vara diskriminering. Den här medvetenheten kan tolkas som ett led i kvinnors allmänna medvetandehöjning under 70-talet, där förnedrande upplevelser inte längre ses som privata eller isolerade utan som något man delar med flera kvinnor. Siv och Ester visar att de ser ett mönster:

Jag har blivit gjord till åtlöje och klart mobbad. Jag tror att jag inte är ensam om att känna det här. Det är svårt för kvinnor att komma med nya idéer.

Jag har haft problem med att killarna har så svårt att lyssna på en kvinna innan hon pratat färdigt. Det skulle aldrig falla dom in att avbryta en man på samma sätt. . . det gäller mina partikamrater både i kommunstyrelsen och fullmäktigegruppen. Jag vet att det är många flera av de kvinnliga ledamöterna som tycker att de inte tas på allvar.

Förlöjligande och osynliggörande är de två vanligaste ”härskarteknikerna”³⁵ som nämns. Kvinnor som drivit en politisk fråga ”för hårt”, dvs som varit påtagligt aktiva i jämställdhetsarbete inom kommunen, beskriver hur de förlöjligats eller hur skrivelser och ärenden ”tappats bort”. De äldre kvinnorna känner sig många gånger bortglömda och osynliga, de yngre kvinnorna påminns ständigt om sitt kön. Den här diskrimineringen är särskilt påtaglig för de kvinnor som är nybörjare i politiken; ju längre erfarenhet man har på posten desto lättare blir det att bli respekterad. Många av kvinnorna låter sig inte förtryckas utan har skilda motstrategier. Marie ger svar på tal om varför kvinnoklubbarna behövs:

Jag brukar säga till dom, det är aldrig den som förtrycker som förstår.

Siv insåg att hon måste bryta sin roll som nybörjare där hon ofta blev avbruten i diskussionerna:

Man tas inte riktigt på allvar i diskussionerna. (. . .) För min del var det väldigt jobbigt innan jag började känna att jag gjorde nytta. Jag fick komma över det genom att själv ta initiativ, det skulle jag ha gjort tidigare.

Katarina reagerade med vrede och protesterade öppet:

Ja, men det är så längesedan, det har hänt en gång. Jag blev så ilsken att det har inte hänt igen. Jag fick upprättelse efteråt. (. . .) Vi diskuterade om det efteråt, sen var det bra.

De kvinnor som inte ansett sig uppleva någon diskriminering kommenterar ofta inte sitt svar. Några av dem tillhör den grupp som är negativ eller skeptisk till kvinnorörelsen och de visar en tydlig ovilja att tala om ämnet. Några av kvinnorna som inte upplevt några svårigheter betonar hur välkomna de känt sig och hur de verkligen behövts i partiets arbete. Gerd är nybörjare i ett parti där man haft svårt att få fram tillräckligt många kvinnor på politiska poster:

Tvärtom – man blir omhändertagen och fullmatad med uppdrag.

Kvinnogemenskap

Vi skall nu övergå från de kvinnliga kommunalpolitikernas åsikter och attityder angående kvinnointressen och kvinnorörelse till att studera hur de ställer sig till konkret samarbete mellan kvinnor. Av intresse är också vilket nätverk de ingår i, dels inom det politiska systemet och dels utanför det politiska systemet.

61 procent av alla kvinnliga politiker i kommunen uppger att de i sitt politiska arbete samarbetar med alla inom partigruppen. 22 procent nämner att de samarbetar med delar av partigruppen och 17 procent nämner kvinnliga ledamöter inom och utom partigruppen. Här behöver vi komma ihåg att många kvinnor ingår i partigrupper där de är ensamma eller två kvinnor. Majoriteten av de kvinnliga politikerna samarbetar alltså både med sina manliga, mer erfarna kolleger och med sina kvinnliga ledamöter. 14 procent av de kvinnliga politikerna har deltagit i direkt samarbete mellan kvinnorna i partiet i någon fråga och lika många har samarbetat med kvinnor över partigränserna.

De här siffrorna belyser vad vi tidigare berört i texten; hur de kvinnliga politikerna behöver skapa allianser med vissa manliga kolleger och hur partigruppen i sin helhet utgör grunden för det politiska arbetet. De intervjuade kvinnorna tillfrågades om hur de upplevde kontakten mellan kvinnorna i det egna partiet och över partigränserna.

Två tredjedelar av kvinnorna beskriver kontakten kvinnor emellan som mycket positiv inom partiet, främst gäller detta kvinnor som är aktiva i sina partiers kvinnoförbund. Systerskapet, sammanhållningen och gemenskapen är viktig för de här kvinnorna och beskrivs såhär av Kjerstin och Anna:

Kontakten mellan kvinnorna är speciell, det är ett väldigt systerskap, en väldig värme och så trivsamt. Vi har styrelsesammanträden hemma hos varandra, vi försöker ha trivsamt och roligt, bjuder på god mat. Vi stöttar varandra om det behövs och uppmuntrar varandra när någon ska plockas fram, det är väldigt värdefullt.

Jag tycker att det är bra. Jag har alltid haft några kvinnor i min klubb som varit väldigt

värdefulla för mig. (...) Jag har den inställningen att kvinnor måste hålla ihop. Om inte vi håller ihop – vem ska då göra det?

Några av de kvinnor som tidigare intagit en principiell hållning mot separat kvinnoorganisering har på senare tid ändrat åsikt. Anita beskriver hur hon börjat se fördelarna med kvinnornas egna möten:

Nej, jag gick inte med i någon kvinnoklubb för jag ansåg att de inte behövdes. Nu har jag börjat vackla på senare år i den inställningen för det är en så mycket varmare atmosfär i kvinnoklubbar. De har så oerhört mycket av fin gemenskap, deras möten blir ju mer välbesökta än vanliga partimöten.

För de yngre kvinnorna är det viktigt att kvinnoföreningarnas sociala funktion kombineras med politisk aktivitet. Generationsskillnaderna är tydliga i många föreningar där de äldre kvinnorna ställer sig tveksamma till de yngres politiska ambitioner. Klara försökte komma med nya idéer som ordförande, men lyckades inte:

Kvinnoorganisationen på det lokala planet fungerade som kaffekokningsorganisation. Dom hade studiecirkel och satt och virkade. Jag ville att dom skulle utbilda sig för politikerrollen och våga prata. Jag ville att dom skulle välja lite nya ämnen till studiecirkelarna och skapa en stödgrupp till dom som blev valda, eftersom vi som var valda var så ensamma. Det blev inte så.

Men det är inte bara via kvinnoförbunden som de kvinnliga politikerna kan stötta varandra. De kvinnor som har förtroendeuppdrag söker sig ofta spontant till varandra, sitter tillsammans vid sammanträdena och känner ett stöd i att inte vara ensam kvinna. Siv och Doris ser behovet av att de kvinnor som har politiska uppdrag går samman:

Men jag har upptäckt att eftersom vi har satsat på hälften av kvinnorna på listorna så borde vi ställa upp för de nya. Vi har träffats en gång sex kvinnor i fullmäktige, det var väldigt nyttigt. Vi berättade mycket öppet för varandra om hur vi upplevt våra uppdrag och vilka problem vi haft. Nu ska vi träffas igen för att diskutera hur vi kvinnor kan göra för att ledamöterna ska komma in i gruppen. Jag tror att vi kvinnor behöver en sån här hjälp lite extra.

Rätt hyfsad, men vi skulle behöva ha mer kon-

takt mellan de förtroendevalda kvinnorna. Det finns ett väldigt behov och intresse av att träffas och diskutera sin situation, det gäller bara att någon orkar ordna det.

De kvinnor som uttrycker åsikter om att "kvinnosak är människosak" och som är negativa eller avvaktande till kvinnorörelsen upplever att den kontakt de känner med övriga ledamöter är mer baserad på individ än kön. De betonar att de inte är negativa till andra kvinnors behov av gemenskap, men att de själva hellre samarbetar med manliga kolleger. För Ingrid är det viktigt att markera hur hon identifierar sig med den manliga politikerrollen:

Jag har genomgående lättare att arbeta med män. Jag har ingen speciell kontakt med kvinnorna i mitt parti. Jag har förstås ingen svårighet att arbeta med kvinnor, men det har spontant blivit så att jag trivs bäst med att jobba med män. Jag är nog den typen som inte tycker om att blanda in matrecept och barn – tycker inte att det är roligt. Då pratar jag hellre om näringsliv och sånt.

Kontakt över partigränserna

14 procent av alla kvinnliga ledamöter uppger i enkätsvaren att de deltagit i något samarbete med kvinnor ur andra partier. Några frågor som man samarbetat omkring är startandet av kvinnohus, en gemensam aktion mot pornografi, ett arrangemang för handikappade i fullmäktige och ett debattmöte om abort. I intervjuerna framkommer klara skillnader i inställningen till kontakt över partigränserna. De ledamöter som upplevt en god kontakt och gemenskap har fått den erfarenheten i sammanhang där partipolitiken inte varit satt i fokus på samma sätt som i fullmäktige och kommunstyrelse. Harriet sitter med i en kommunalnämnd:

Mycket bra. Vi har lättare att prata med varandra under studiedagar eller kaffeпаuser. Männerna vaktar mer om sitt revir, dom skulle aldrig prata med en motståndare i en aktuell politisk fråga. Dom kan bara diskutera väglaget och sånt med varandra.

Några kvinnor ur de tekniska nämnderna uttrycker också samma känsla av stöd från

kvinnor ur andra partier. I tre fall nämner de direkt samarbete mellan borgerliga och socialistiska kvinnor för att driva vissa omsorgsfrågor. Kjerstin som deltagit i några arrangemang över partigränserna säger så här om pornografiaktionen:

Jag tycker det var ett väldigt fint initiativ, det är väldigt roligt när man kan träffas och diskutera. Sen blir det ju lite tyngd när vi enas. Jag hörde sen att det blev uppmärksammat.

Tio kvinnor av de trettio intervjuade uttrycker en klar gränsdragning mellan det borgerliga och det socialistiska blocket. För Doris är det självklart att partilojaliteten är starkast:

Dålig. Visserligen lite bättre än med männen i de andra partierna. Men jag känner klart en större samhörighet med männen i mitt parti än med kvinnorna från de övriga partierna.

Men Britta som tillhör samma parti som Doris intar en feministisk linje och tycker sig se vissa kvinnofrågor som står utanför partilinjén. Där kan hon känna gemenskap över partigränserna:

Jag har inte alls känt av partiskillnader, vi strävar ju efter ett mänskligt samhälle på lika villkor. De strider som varit har ju gällt vad partierna står för men inte i kvinnofrågor. När jag har diskuterat med moderatkvinnor har det många gånger kommit fram fina saker också trots att deras partilinjé går emot det jag står för.

Vi kan alltså se hur de kvinnliga politikerna i intervjuerna upplever ett klart stöd hos andra kvinnor inom det politiska systemet och att en viss öppenhet finns hos många för en speciell kvinnopolitik i vissa frågor. Den tidigare vågen av nedläggningar av kvinnoförbundens lokalavdelningar har också vänt. Många säger sig ha ändrat åsikt och numera stödja idéerna om separat kvinnoorganisering.

För att få en bild av de kvinnliga politikernas nätverk utanför det politiska systemet ställdes en fråga i enkäten om de deltagit i någon kvinnoaktion under valperioden. 32 procent (45 kvinnor) svarade att de deltagit i någon aktion, de allra flesta i freds demonstrationer, 8 mars-firande till-

sammans med kvinnorörelsen och arbete för kvinnohuset. De allra flesta, 34 kvinnor av 45, hade deltagit i egenskap av privatperson och inte som politiker. 42 procent av alla ledamöter uppgav att de tillhörde någon kvinnoorganisation som var fristående från partiet.

Vi kan alltså summera att ett visst nätverk finns mellan kvinnorna inom och utanför det politiska systemet, både via partiernas kvinnoorganisationer, mellan politikerna och i förhållande till kvinnoaktiviteter utanför det politiska systemet.

Slutord

I sin syn på vilken grupp de representerar i politiken definierar de kvinnliga politikerna sig främst som omsorgsansvariga. Att kvinnor har något särskilt att tillföra politiken uttrycks av en majoritet av kvinnorna, men bland de yngre ledamöterna är det vanligare att de uttrycker en tveksamhet inför tanken på att manliga och kvinnliga perspektiv kan mötas i en anda av dialog och harmoni. Detta beror dels på att vissa frågor ses i ett perspektiv av könskonflikt, men det är också en fråga om konflikt mellan olika verklighetsuppfattningar.

Kvinnorörelsen som kraft utanför det politiska systemet betraktas som värdefull av de kvinnliga politikerna, även om många uttrycker en viss avvaktande hållning inför "militans" och "extrema krav." I de beskrivningar av upplevt förtryck som kvinnor i det politiska systemet ger, kan vi urskilja en medvetenhet som präglas av 70-talets öppenhet, där diskriminering inte ses som ett individuellt problem.

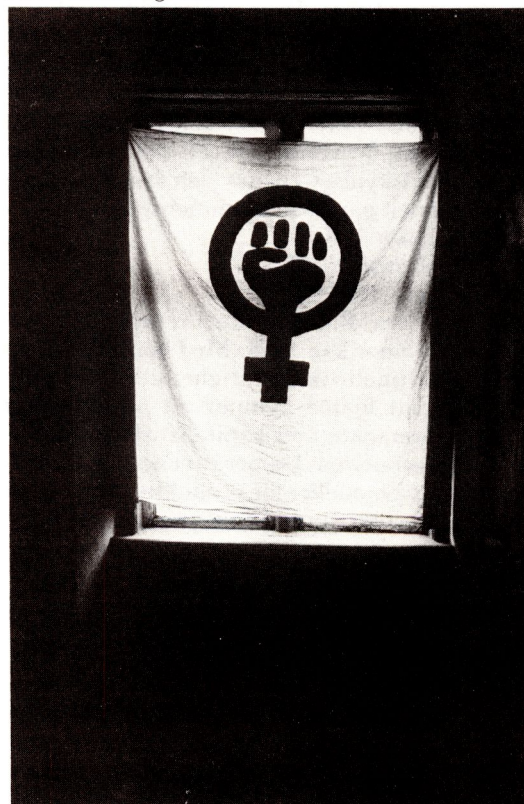
Kvinnosolidaritet och systerskap är viktiga förutsättningar för de kvinnliga kommunalpolitikernas verksamhet. Många kvinnor som tidigare varit skeptiska inför tanken på separat kvinnoorganisering har under senare år ändrat åsikt. En relativ öppenhet för samarbete över partigränserna kan skönjas i vissa frågor där partilinjerna inte är överordnad och ett visst nätverk till kvinnor utanför det politiska systemet finns också etablerat.

I sitt förhållande till kvinnorörelsen med

dess krav på systerskap och till sina manliga partikamrater med deras krav på parti-lojalitet, befinner sig de kvinnliga politikerna i en kluven situation. Men när politiska frågor av speciellt intresse för kvinnor blir aktuella, är det de kvinnliga politikerna som driver dem. Och även om det fortfarande är lång väg kvar till genomgripande förändringar, har politiken definitivt upphört att enbart vara en manlig domän.

Jag vill rikta ett tack till Janneke van der Ros Schive, Institutt for Statsvitenskap, Oslo universitet, som bidragit till innehållet i denna text genom skriftligt och muntligt samarbete. Det gäller avsnittet om det politiska systemet och uppdelningen av kvinnointressen i olika perspektiv.

Foto Monica Englund.

NOTER

- 1 Witt-Brattström (1980) s 3–6; Haavio-Mannila m fl 1983 kapitel 1.
- 2 För en genomgång av distinktionen sociala rörelser och sociala rörelserns organisering se Dahlerup (1984).
- 3 För en jämförelse mellan kvinnorörelsens påverkan i Norge och Sverige när det gäller kvinnorörelsens påverkan på lokalpolitik, se Hedlund-Ruth/van der Ros Schive 1984.
- 4 Se närmare beskrivning i Maud Eduards presentation av pågående svensk forskning i detta nummer av *Kvinnovetenskaplig tidskrift*.
- 5 Haavio-Mannila m fl (1983) kapitel 1.
- 6 Evans (1979) s 90 ff.
- 7 Register (1977) s 93.
- 8 Hedlund-Ruth (1977).
- 9 Även om Grupp 8 organiserade flest kvinnor bildades andra kvinnogrupper med antingen mer uttalat marxistisk målsättning som Arbetets Kvinnor eller feministisk inriktning som Kvinnoligan i Lund. SKV, Svenska Kvinnors vänsterförbund, nyrekryterade unga kvinnor ur kvinnorörelsen. Se Agerskov (1979), Register (1977) och Streijffert (1983).
- 10 Witt-Brattström (1980).
- 11 Register (1977), Witt-Brattström (1980).
- 12 På vissa orter breddades 8 mars från att vara en internationell socialistisk kvinnodag till att också omfatta icke-socialistiska kvinnoorganisationer. I protesterna mot ett nytt lagförslag för våldtäktsbrott där offret gjordes medskyldigt enades den fria kvinnorörelsen och partiernas kvinnoorganisationer.
- 13 *Vi Män* 1981:1.
- 14 *Kvinnokalendern* 1985.
- 15 Petersen (1984).
- 16 *Kvinnor kan*. Broschyr med resultat av mäs-sen Kvinnor kan 1984. Med borgerlig avses inte partipolitisk tillhörighet utan satsning-en på att hjälpa kvinnor att nå framgång som företagare i ett kapitalistiskt samhälle. Diskussioner om kooperativt ägande och alternativa modeller för produktion m m tycks inte få något speciellt utrymme i verksam-heten.
- 17 Register (1977).
- 18 Se tex *Hertha* under 1983–84.
- 19 Haavio-Mannila m fl (1983) kapitel 1.
- 20 Hernes (1982).
- 21 Skard (1979).
- 22 Se tex Socialdemokratiska kvinnoförbun-dets sexualpolitiska program 1984. Ett 60-tals kvinnojourer finns 1985 över hela Sveri-ge även på små orter. (Källa: *Kvinnokalendern* 1985). Särskilda satsningar för att motverka kvinnors alkoholmissbruk har gjorts i Stock-holm.
- 23 Back (1978).
- 24 Hernes (1982) beskriver hur våra nordiska könssegregerade samhällen diskvalificerar kvinnorna som politiska kandidater.
- 25 Christensen (1976) har studerat hur kön kan vara en resurs i de sammanhang där par-tierna behöver kvinnonamn till vissa poster. Skard (1977) visar hur kravet på fler kvinnor i politiken inte tillåts ge upphov till reella maktförskjutningar.
- 26 Hur andelen kvinnor minskar ju högre upp i makthierarkin man befinner sig belyses i *Kommunalt förtroendevalda. Parti och kön* (1981).
- 27 Hernes 1982.
- 28 Gulli (1982), s 79 ff.
- 29 Riksgenomsnittet finns i *Kommunalt förtroen-devalda 1980. Parti och kön* (1981).
- 30 Eduards (1980) tar upp vissa strukturvari- ablers påverkan på kvinnorepresentation och vilken typ av kommuner som kan ses som "kvinnovänliga".
- 31 Personligt samtal med fd medlemmar ur Grupp 8.
- 32 Målsättning, stadgar och protokoll från Halva Himlen 1977–80.
- 33 För en analys av olika rationalitetsintressen i kommunalpolitiken där teknik-ekonomi står emot omsorg se Ögren (1983).
- 34 En studie som tar upp generationsklyftorna i kvinnoorganisationer är Streijffert (1983).
- 35 För en redogörelse av härskartekniker se Ås (1982).

LITTERATUR

- Agerskov Ulla, m fl, *De nye kvindebevægelser i Danmark, Norge och Sverige*, Institut for statskunds-kab, Aarhus Universitet 1979.
- Back Per-Erik/Berglund Sten, *Det svenska parti-väsendet*, AWE/Gebbers 1978.
- Christensen Tom, "Kvinner som politisk trekk-plaster, *Tidskrift for Samfunnsforskning*, Bd 17, 1976 sid 135–157.
- Dahlerup Drude, "Is the New Women's Li-beration Movement Dead? Social Move-ment Decline and Change: The Case of the

- Danish Feminist Movement 1970 till Today". Paper for the Conference "Political Systems and the Women's Movement: A Comparative Analysis of Barriers and Openings". Organiserad av IPSA:s forskningskommitté om könsroller och politik, Sofia Bulgarien, 15–20 oktober 1984.
- Eduards Maud, *Kvinnorepresentation och kvinnomakt*. Forskningsrapporter, Statsvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet 1980:2
- Evans Richard J, *Kvinnorörelsens historia i Europa, USA, Australien och nya Zeeland 1840–1920*, Liberförlag 1979.
- Gulli Britta, "Likeverd, likestilling, frigøring. En interesseanalyse av de eldre kvinneorganisasjonene". I: Harriet Holter (red), *Kvinner i felleskap*, Oslo, Universitetsforlaget 1982.
- Haavio-Mannila Elina m fl, *Det uferdige demokratiet. Kvinner i nordisk politik*, Nordisk Ministerråd, Oslo 1983.
- Hedlund-Ruth Gun, "Synen på kvinnors förvärvsarbete – debatt inom arbetarrörelsen 1956–1968". Uppsats för proseminariet i statskunskap C1, Högskolan i Örebro, (stencil) 1977.
- Hedlund-Ruth Gun/van der Ros Schive Janneke, "The Impact of the Women's Liberation Movement on Local Politics – Experiences from Norway and Sweden". Paper for IPSA Research Committee in Sofia, Bulgarien 1984 (se referens under Drude Dahlerup).
- Hernes Helga Maria, *Staten – Kvinner ingen adgang?* Oslo, Universitetsforlaget 1982.
- Hertha*, 1983–1984.
- Kommunalt förtroendevalda 1980. Parti och kön*, Svenska Kommunförbundet 1981.
- Kvinnor kan*, Broschyr med resultat och framtidsplaner för mässan Kvinnor kan, Januari 1985.
- Persson Lena (red), *Kvinnokalendern 1985*, Liber förlag, 1985.
- Petersen Abby, "The New Women's Movement – Where Have all the Women Gone? Women and the Peace Movement in Sweden". Paper presenterat vid Nordiska konferensen "Forskning om kvinnor och politik", Göteborg 1984.
- Register Cheri, *Kvinnokamp och litteratur i USA och Sverige*, Rabén & Sjögren 1977.
- Sexualpolitiskt program. Befria kärleken*, 17:e kongressen 1984, Socialdemokratiska kvinnoförbundet.
- Skard Torild, (red) "*Kvinnekupp*" i kommunene, Oslo, Gyldendal, 1979.
- Streijffert Helena, *Studier i den svenska kvinnorörelsen*. Monograph from the Department of Sociology, University of Gothenburg, No 30, Göteborg 1983.
- Vi Män* 1981:1.
- Witt-Brattström, Ebba, "Förändra världen – förvandla livet". I: *Gråt inte, kämpa. 10 år med kvinnorörelsen*, Hammarström & Åberg 1982.
- Ås, Berit, *Kvinner i alle land . . .* Oslo, Aschehoug 1981.
- Ögren Kerstin, *Klyftan mellan ungdomar och beslutsfattare*, KTH Reprocentral 11, Stockholm 1983.

SUMMARY

The impact of the new women's movement on local politics in a Swedish city

This article contains an account of the development of the new women's movement in Sweden during the 1970's and its impact on local politics. An analytical model is presented in which various perspectives on women's interests are divided into one complementary and one interest group perspective. Within the complementary perspective conflict and agreement dimensions are distinguished, while the interest group perspective represents the emphasis the women's movement places on gender conflict.

Data is included from an investigation the writer made in the Swedish municipality of Örebro in 1981–82. The object of the investigation was to study female politicians' conditions, attitudes, and performance. In the article the female politicians' views on their role as representatives, their attitudes towards the women's movement, and their actual performance viz cooperation amongst themselves are analysed. The results of the investigation indicate that a women's consciousness is present amongst female politician, especially amongst the younger ones, which clearly shows how the ideas of the women's movement have won entry into the political system.

Gun Hedlund-Ruth
Statsvetenskapliga institutionen
Göteborgs universitet
415 16 Göteborg
Sweden